

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Обліково-фінансовий факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

**Методичні рекомендації
для виконання практичних робіт для здобувачів вищої освіти
ступеня магістра денної форми навчання спеціальностей
071 «Облік і оподаткування»,
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

**МИКОЛАЇВ
2017**

УДК 336

ББК 65.26

Ф59

Друкується за рішенням науково-методичної ради Миколаївського національного аграрного університету.

Укладач:

А. С. Полторак – канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Рецензенти:

І. В. Ксьонжик – д-р екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв;

Н. С. Прокопенко – д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», м. Київ.

© Миколаївський національний аграрний університет, 2017

ЗМІСТ

Вступ	4
Склад, обсяг і терміни виконання змістових модулів	7
Практичне завдання № 1. Основи податкової безпеки України	8
Практичне завдання № 2. Валютна безпека України	15
Практичне завдання № 3. Бюджетна безпека: питання теорії і практики	26
Практичне завдання № 4. Державний борг: рівні безпеки	36
Практичне завдання № 5. Інвестиції, як джерело фінансової безпеки	45
Практичне завдання № 6. Фінансова безпека банківської системи	54
Практичне завдання № 7. Фінансова безпека фондового ринку	60
Рекомендована література	63

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку суспільства особливу роль відіграє система безпеки держави, а саме – фінансової, як базової економічної безпеки країни в цілому. Це зумовлено посиленням фінансової глобалізації, послабленням державного контролю за розвитком грошово-кредитних відносин, лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків, особливо підвищенням значення валютних відносин та зростанням міжнародної мобільності капіталу і посиленням впливу валютної сфери на процеси, що відбуваються в сучасному секторі економіки.

Основною метою фінансової безпеки держави є постійне підтримання такого стану фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування економіки сфери країни та її економічне зростання.

У відповідності до навчального плану спеціальностей 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» курс дисципліни «Фінансова безпека» вивчається здобувачами вищої освіти протягом 9 семестру (V курс).

Мета дисципліни – досконале опанування майбутніми фахівцями науково-методичних знань та аналітико-розрахункових і управлінських навичок в сфері забезпечення фінансової безпеки.

Завданнями дисципліни є:

- розробка цілей та визначення напрямів забезпечення економічної безпеки бізнесу;
- визначення найбільш безпечної організаційної моделі конкретного підприємства;
- визначення ключових бізнес-процесів, що забезпечують економічну безпеку бізнесу;
- діагностика та забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства;
- використання методів оцінювання та забезпечення ринкової безпеки бізнесу;
- запобігання негативному впливу тіньової економіки та недружнього поглинання на функціонування та розвиток підприємства;
- розробка заходів, спрямованих на забезпечення охорони комерційної таємниці;

- визначення основних індикаторів та проведення діагностики рівня фінансової безпеки підприємства;
- застосування методів оцінювання ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання;
- визначення напрямів та способів забезпечення інформаційної безпеки бізнесу;
- забезпечення політико-правової безпеки бізнесу;
- обґрунтування системи індикаторів для комплексного оцінювання рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання;
- оцінювання рівня економічної безпеки бізнесу на основі різних методичних підходів;
- використання передового зарубіжного досвіду в сфері забезпечення безпеки бізнесу.

Об'єктом дисципліни є процеси взаємодії господарюючих суб'єктів із зовнішнім середовищем з приводу розв'язання ринкових, фінансових, інформаційних, організаційних завдань щодо забезпечення економічної безпеки бізнесу.

Предметом дисципліни є теоретичні підходи, методичний інструментарій, прикладні системи та аналітичні технології обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Здобувач вищої освіти повинен **знати**:

- сутність фінансової безпеки в системі національної безпеки держави;
- внутрішні та зовнішні загрози фінансової безпеки;
- сутність складових фінансової безпеки в системі національної безпеки держави;
- індикатори стану фінансової безпеки;
- методологічні засади оцінки рівня фінансової безпеки;
- напрями вдосконалення та підвищення фінансової безпеки;
- загрози інвестиційній безпеці держави та страхування інвестиційних ризиків;

Здобувач вищої освіти повинен **вміти**:

- розраховувати індикатори складових фінансової безпеки;
- виокремлювати ризики та загрози складових фінансової безпеки держави;
- визначати напрями вдосконалення та підвищення складових фінансової безпеки;
- аналізувати інвестиційний клімат та інвестиційний рейтинг;

– досліджувати сучасний стан банківської системи України у контексті її фінансової безпеки;

Вивчення теоретичних основ фінансової безпеки здійснюється в розрізі наступних змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Національна безпека України.

Змістовий модуль 2. Економічна безпека України та її місце в економіці.

Змістовий модуль 3. Фінансова безпека в системі національної безпеки держави.

Змістовий модуль 4. Основи податкової безпеки України.

Змістовий модуль 5. Валютна безпека України.

Змістовий модуль 6. Бюджетна безпека: питання теорії і практики.

Змістовий модуль 7. Державний борг: рівні безпеки.

Змістовий модуль 8. Інвестиції, як джерело фінансової безпеки.

Змістовий модуль 9. Фінансова безпека банківської системи.

Змістовий модуль 10. Фінансова безпека фондового ринку.

Змістовий модуль 11. Державні органи боротьби з фінансовими злочинами.

Змістовий модуль 12. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави.

Формування вмінь і навичок, необхідних для практичної діяльності, здійснюється на практичних заняттях, тематика яких відповідає змісту теоретичного курсу.

Склад, обсяг і терміни виконання змістових модулів

Модулі курсу			Найменування змістових модулів	Розподіл часу			Термін виконання, тиждень	Термін контроль-ного заходу
Найменування	Обсяг, кредит	Сума залікових балів		ЛЗ	ПЗ	СР		
Фінансова безпека	3,0	60-100	№ 1. Національна безпека України	-	-	5		
			№ 2. Економічна безпека України та її місце в економіці	-	-	5		
			№ 3. Фінансова безпека в системі національної безпеки держави	2	-	5	1,2	1,2
			№ 4. Основи податкової безпеки України	2	2	5	3,4	3,4
			№ 5. Валютна безпека України	2	2	5	5	5
			№ 6. Бюджетна безпека: питання теорії і практики	2	2	5	6,7	6,7
			№ 7. Державний борг: рівні безпеки	2	2	5	8,9	8,9
			№ 8. Інвестиції, як джерело фінансової безпеки	2	2	5	10,11	10,11
			№ 9. Фінансова безпека банківської системи	2	2	5	12	12
			№ 10. Фінансова безпека фондового ринку	-	2	5	13	13
			№ 11. Державні органи боротьби з фінансовими злочинами	-	-	6		
			Тема 12. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави	-	-	6		
Всього	3,0	60-100		14	14	62		

Практичне завдання № 1

Тема: Основи податкової безпеки України. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад визначення рівня податкової безпеки, отримання практичних навичок визначення податкової безпеки платників податків, регіону, держави.

Питання для опитування:

1. Поняття податкової безпеки.
2. Податкова безпека платників податків.
3. Податкова безпека держави.

Ключові поняття: податкова безпека, податкова безпека платників податків податкова безпека держави, індикатори стану податкової безпеки держави.

Податкова безпека держави – це такий стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективне використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації (рис. 1.1).

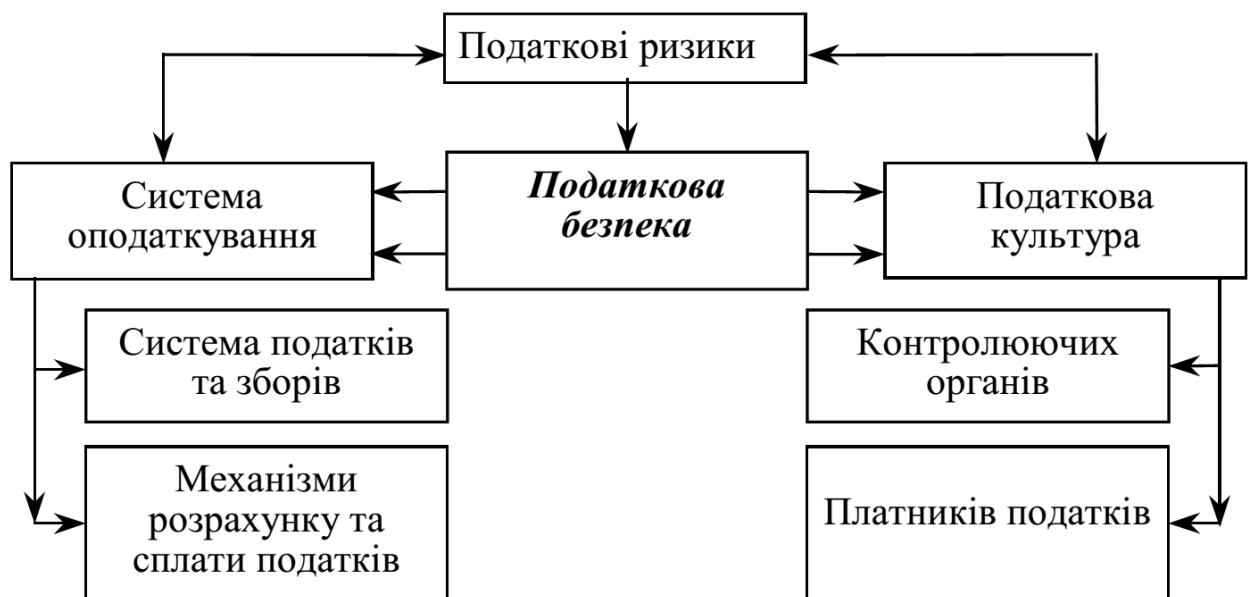

Рисунок 1.1 – Структура податкової безпеки держави

Таблиця 1.1 Індикатори оцінювання рівня податкової безпеки держави

Індикатори		Формула	Порогові значення
Рівень концентрації податкових надходжень у доходах Державного бюджету (%)		$R_{кпн} = \frac{\sum ПН}{\sum \text{Доходів державного бюджету}} \times 100\%,$ де $\sum ПН$ – податкові надходження до доходів Державного бюджету	≥ 60
Рівень концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету (%)		$R_{кпнз} = \frac{\sum ПНзтд}{\sum \text{Доходів державного бюджету}} \times 100\%,$ де $\sum ПНзтд$ – податкові надходження від зовнішньоторговельної діяльності до доходів Державного бюджету	≤ 30
Рівень оподаткування на економіку країни (%)		$P_{oe} = \frac{\sum ПН + СВ + 3}{ВВП - ПО} \times 100\%,$ де $\sum ПН$ – податкові надходження до доходів Державного бюджету; СВ – єдиний соціальний внесок; 3 – заборгованість з ЄСВ та податковими надходженнями; ВВП – валовий внутрішній продукт; ПО – прихована оплата праці й змішаних доходів, що використовуються при обчисленні ВВП	≤ 30
Рівень втрат Державного бюджету від пільгового оподаткування (%)		$P_{вт} = \frac{\sum \text{Пільг з оподаткування}}{\sum \text{Доходів державного бюджету}} \times 100\%$	≤ 30
Рівень податкового боргу платників податків(%)		$P_{пб} = \frac{\sum Пб}{\sum ПН} \times 100\%,$ де $\sum Пб$ – податковий борг з податкових надходжень, зборів та платежів $\sum ПН$ – податкові надходження до доходів Державного бюджету;	≤ 10
Коефіцієнт результативності адміністрування податкових надходжень		$K_{ра} = \frac{\sum ПНф}{\sum ПНпл},$ де $\sum ПНф$ – фактичні податкові надходження до доходів Державного бюджету; $\sum ПНпл$ – планові податкові надходження до доходів Державного бюджету	≥ 1
Коефіцієнт еластичності		$K_{епн} = \frac{ПН2 - ПН1}{ПН1} / \frac{ВВП2 - ВВП1}{ВВП1},$ де $ПН1, ВВП1$ – податкові надходження від зовнішньоторговельної діяльності та обсяг валового внутрішнього продукту за базовий (попередній період); $ПН2, ВВП2$ – податкові надходження від зовнішньоторговельної діяльності та обсяг валового внутрішнього продукту за звітний період	≥ 1
Дієвість податкового контролю	Коефіцієнт ефективності контрольних заходів	$K_{ез} = \frac{\Phi c}{Пп},$ де Φc – кількість застосованих фінансових санкцій; $Пп$ – кількість платників податків, в яких виявлені порушення	≥ 1
	Коефіцієнт результативності контрольних заходів	$K_{ркз} = \frac{Од}{Кп},$ де $Од$ – обсяг донарахувань за результатами виїзних і невиїзних податкових перевірок; $Кп$ – кількість проведених контрольних заходів;	≥ 1
	Коефіцієнт якості контрольних заходів	$K_{язк} = \frac{Аз}{Ас},$ де $Аз$ – кількість задоволених оскаржень/апеляцій повідомлень рішень; $Ас$ – загальна кількість розглянутих підрозділами й управліннями апеляцій скарг повідомлень-рішень;	≥ 1
	Коефіцієнт дієвості контрольних заходів	$K_{джз} = \frac{Опк}{Од},$ де $Опк$ – обсяг коштів, які було стягнуто до бюджету внаслідок контрольних заходів; $Од$ – обсяг донарахованих податкових зобов'язань та застосованих фінансових санкцій унаслідок контрольних заходів	≥ 1
Коефіцієнт окупності роботи фіскальних органів		$K_{of} = \frac{Опк}{Оу},$ де $Опк$ – обсяг коштів, які сплачено до бюджету внаслідок проведених контрольних заходів; $Оу$ – обсяг коштів, які було витрачено на утримання контролюючого органу	≥ 1
Коефіцієнт інвестиційної віддачі податкових пільг підприємств з інвестиціями		$K_{ив} = \frac{\text{Інвестиції}}{\text{Пільги з оподаткування}},$	≥ 1
Коефіцієнт ефективності використання податкових пільг підприємствами з інвестиціями		$K_{евпп} = \frac{\sum ПНпн}{\sum ОППпн},$ де $ПНпн$ – податкові надходження до бюджету від здійснення діяльності підприємств з інвестиціями; $ОППпн$ – отримані пільги з оподаткування підприємств з інвестиціями	≥ 1
Рівень тінізації економіки (% до ВВП)		Визначається відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, затверджених наказом № 123 від 18.02.2009 р. Міністерством економіки України	≤ 30

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Основи податкової безпеки України» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [2, 5, 9, 24];
- додаткові [3, 11, 21].

Тестові завдання:

1. Оберіть назву стану податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективне використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації?
 - а. банківське регулювання;
 - б. податкова безпека;
 - в. оподаткування суб'єктів господарювання;
 - г. банківське ліцензування.
2. Оберіть назву частини загальнонаціональної культури країни, яка відображає рівень знання та дотримання податкового законодавства, правильність обчислення, повноти і своєчасності сплати до держави податків, зборів та інших обов'язкових платежів, знання своїх прав, виконання своїх обов'язків платниками податків і контролюючими органами, розуміння всіма громадянами важливості сплати податків для держави і суспільства?
 - а. податкова культура;
 - б. податкова безпека;
 - в. система оподаткування;
 - г. податкове законодавство;
3. Виділіть складові податкової безпеки країни?
 - а. податкові ризики;
 - б. податкова культура;
 - в. система оподаткування;
 - г. всі відповіді є вірними;
4. Оберіть умови, що стосуються елементів податкової безпеки держави та впливають на її забезпечення?
 - а. відповідність системи оподаткування напрямам державної податкової політики, що визначається ефективністю реалізації функцій податків;

- б. високий рівень податкової культури;
 - в. правовий характер податкових відносин;
 - г. всі відповіді є вірними;
5. Який з нижче представлених етапів відноситься до підготовчого блоку у методичному підході до оцінювання рівня податкової безпеки держави?
- а. обґрунтування мети та завдань оцінювання податкової безпеки держави;
 - б. обчислення кожного індикатора податкової безпеки держави;
 - в. оцінка результатів розрахунку індикаторів податкової безпеки з виявленням внутрішніх і зовнішніх загроз;
 - г. висновки та рекомендації з проведення заходів щодо посилення рівня податкової безпеки держави;
6. Який з нижче представлених етапів відноситься до технологічного блоку у методичному підході до оцінювання рівня податкової безпеки держави?
- а. обґрунтування мети та завдань оцінювання податкової безпеки держави;
 - б. обчислення кожного індикатора податкової безпеки держави;
 - в. оцінка результатів розрахунку індикаторів податкової безпеки з виявленням внутрішніх і зовнішніх загроз;
 - г. висновки та рекомендації з проведення заходів щодо посилення рівня податкової безпеки держави;
7. Який з нижче представлених етапів відноситься до результативного блоку у методичному підході до оцінювання рівня податкової безпеки держави?
- а. обґрунтування мети та завдань оцінювання податкової безпеки держави;
 - б. обчислення кожного індикатора податкової безпеки держави;
 - в. оцінка результатів розрахунку індикаторів податкової безпеки з виявленням внутрішніх і зовнішніх загроз;
 - г. визначення індикаторів та методів оцінювання податкової безпеки держави;
8. Який з нижче представлених індикаторів відноситься до показників стану податкової безпеки країни?
- а. ВВП;
 - б. динаміка податкового боргу;

- в. рівень податкового боргу платників податків;
 - г. питома вага активів 5 найкрупніших банків України в загальному обсязі активів банківської системи країни;
9. Які показники характеризують якісний рівень податкової безпеки?
- а. рівень податкової культури та моралі;
 - б. рівень якості законодавства у сфері оподаткування;
 - в. морально-етичний рівень персоналу фіскального відомства, його самооцінка інтенсивності зусиль з підвищення власної репутації;
 - г. всі відповіді є вірними;
10. Чи впливає рівень податкової безпеки на загальний рівень економічної безпеки країни?
- а. так;
 - б. ні;
 - в. впливає тільки на рівень фінансової безпеки;
 - г. впливає тільки на рівень бюджетної безпеки;

Практичні завдання:

Завдання 1.1 Визначити всі можливі індикатори стану податкової безпеки держави та зробити загальний висновок щодо стану податкової безпеки країни на даному етапі її розвитку, використовуючи методику визначення індикаторів оцінювання рівня податкової безпеки держави та наявні статистичні дані.

Статистичні дані:

Обсяг коштів, які було стягнуто до бюджету внаслідок контрольних заходів – 1245,6 тис. грн.

Обсяг донарахованих податкових зобов'язань та зареєстрованих фінансових санкцій унаслідок контрольних заходів – 1342,9 тис. грн.

Обсяг коштів, які було витрачено на утримання контрольного органу – 1340,6 тис. грн.

Податкові надходження до бюджету від здійснення діяльності підприємств з інвестиціями – 1463,5 тис. грн.

Отримані пільги з оподаткування підприємств з інвестиціями – 1342,8 тис. грн.

Рівень тінізації економіки – 32,6 %.

Завдання 1.2 Використовуючи методику визначення індикаторів оцінювання рівня податкової безпеки держави та наявні статистичні дані (табл. 1.2), визначити всі можливі індикатори стану податкової безпеки держави та зробити загальний висновок щодо стану податкової безпеки країни на даному етапі її розвитку.

Таблиця 1.2 Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2015 рік

Код бюджетної класифікації	ПОКАЗНИКИ	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
		План на 2015 рік з урахуванням внесених змін, млн грн	Виконано за 2015 рік, млн грн	План на 2015 рік з урахуванням внесених змін, млн грн	Виконано за 2015 рік, млн грн	План на 2015 рік з урахуванням внесених змін, млн грн	Виконано за 2015 рік, млн грн
1	2	3	4	5	6	7	8
11000000	Податки на доходи, на прибуток	131938,0	138 971,0	100,0	65,3	132 037,9	139 036,3
12000000	Податки на власність			0,06	1,8	0,05	1,8
13000000	Рентна плата	46607,0	41 958,2			46 607,0	41 958,2
14000000	Внутрішні податки на товари	245877,7	248573,0	700,0	674,6	246 577,7	249 247,6
15000000	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	37 667,0	40 300,8			37 667,0	40 300,8
16000000	Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	0,07	0,15			0,07	0,15
17000000	Рентна плата за транспортування, збори на паливно-енергетичні ресурси	6 591,5	7 245,4			6 591,5	7 245,4
18000000	Місцеві податки	23 547,7	27 045,1	0,017	-3,9	23 547,7	27 041,2
19000000	Інші податки та збори	3 163,2	2 249,2	447,8	555,2	3 611,1	2 804,4
20000000	Неподаткові надходження	78 710,6	94 788,0	50 962,4	45 366,4	129 672,9	140 154,4
Усього доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)		577 536,7	602665,6	58 144,3	49 365,4	635 681,0	652 030,9

Завдання 1.3 Визначити всі можливі індикатори стану податкової безпеки держави та зробити загальний висновок щодо стану податкової безпеки країни на даному етапі її розвитку, використовуючи методику визначення індикаторів оцінювання рівня податкової безпеки держави та наявні статистичні дані.

Статистичні дані:

Загальна сума наданих пільг з оподаткування – 2063,9 тис. грн.

Загальна сума доходів державного бюджету – 8520,4 тис грн.

Податковий борг з податкових надходжень, зборів та платежів – 1340,6 тис. грн.

Податкові надходження до доходів Державного бюджету – 6390,3 тис. грн.

Індикативні податкові надходження до доходів Державного бюджету – 6452,1 тис. грн.

Завдання 1.4 Визначити всі можливі індикатори стану податкової безпеки держави та зробити загальний висновок щодо стану податкової безпеки країни на даному етапі її розвитку, використовуючи методику визначення індикаторів оцінювання рівня податкової безпеки держави та наявні статистичні дані.

Статистичні дані:

Податкові надходження від зовнішньоторгівельної діяльності за базовий період – 524,6 тис. грн.

Обсяг ВВП за базовий період – 2140,6 тис грн.

Податкові надходження від зовнішньоторгівельної діяльності за звітний період – 632,4 тис. грн.

Обсяг ВВП за звітний період – 2263,0 тис грн.

Завдання 1.5 Визначити всі можливі індикатори стану податкової безпеки держави та зробити загальний висновок щодо стану податкової безпеки країни на даному етапі її розвитку, використовуючи методику визначення індикаторів оцінювання рівня податкової безпеки держави та наявні статистичні дані.

Статистичні дані:

Кількість застосованих фінансових санкцій – 63.

Кількість платників, в яких виявлено порушення – 60.

Податкові надходження до доходів Державного бюджету – 421,6 тис. грн.

Загальна сума доходів Державного бюджету – 745,6 тис. грн.

Практичне завдання № 2

Тема: Валютна безпека України. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад сутності валютної безпеки в системі національної безпеки держави, отримання практичних навичок визначення внутрішніх та зовнішніх загроз валютної безпеки, індикаторів стану валютної безпеки, аналізу динаміки стану валютної безпеки.

Питання для опитування:

1. Сутність валютної безпеки в системі національної безпеки держави.
2. Внутрішні та зовнішні загрози валютної безпеки.
3. Індикатори валютної безпеки.
4. Динаміка стану валютної безпеки в Україні та шляхи її підвищення.

Ключові поняття: валютна безпека, загрози валютній безпеці, індикатори стану валютної безпеки, напрями підвищення рівня валютної безпеки.

Валютна безпека – це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках.

Валютна безпека держави – це:

– ступінь забезпеченості її валютними коштами, достатній для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці;

– стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України у світову економічну систему і максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках.

Основними загрозами валютній безпеці України є:

- масове правомірне вивезення нерезидентами і неправомірне вивезення резидентами валютних коштів за межі країни;
- "відмивання брудних грошей" на території нашої держави;
- зростання валютної заборгованості держави і вітчизняних суб'єктів господарювання;
- проведення незаконних валютних операцій;
- розвиток кризових явищ на світовому валютному ринку;
- можливість запровадження валютної блокади;
- недостатній рівень офіційних валютних резервів;
- наявність валютних ризиків (небезпеки валютних втрат внаслідок зміни курсу валюти ціни до валюти платежу в період між підписанням угоди і здійсненням платежу);
- фальшування іноземної валюти;
- надмірна лібералізація вітчизняного валютного ринку.

Методика розрахунку стану економічної безпеки України

Нормування індикаторів, які характеризують стан економічної безпеки, дозволяє проводити їх вимірювання у відсотках від 0 % до 100 %, а розраховане нормоване значення своїм розміром надає інформацію щодо ступеню наближення до встановленого оптимального значення.

Нормування індикаторів здійснюється за допомогою лінійної функції таким чином, щоб характеристичні значення індикаторів потрапляли в зіставні за величиною інтервали. Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів дозволяє вимірювати індикатори за шкалою від 0 до 1 або у відсотках: 0 відповідає 0 %, 1 - 100 %. Таким чином, отримане нормоване значення індикатора характеризує своєю величиною ступінь наближення до оптимального значення 1.

Нормування індикатора за типом С здійснюється за такою групою формул:

$$y_{ij} = 0,2 \cdot \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{n_i} \right), x_{ij} < 0, x_{ij} < x_{\text{крит}} \quad (2.1)$$

$$y_{ij} = 0,2 \cdot \frac{x_{ij}}{x_{\text{крит}}}, 0 < x_{ij} < x_{\text{крит}} \quad (2.2)$$

$$y_{ij} = 0,2 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{x_{\text{небезп}} - x_{\text{крит}}} \right), x_{\text{крит}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}} \quad (2.3)$$

$$y_{ij} = 0,4 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{небезп}}}{x_{\text{нездв}} - x_{\text{небезп}}} \right), x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}} \quad (2.4)$$

$$y_{ij} = 0,6 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{нездв}}}{x_{\text{здв}} - x_{\text{нездв}}} \right), x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}} \quad (2.5)$$

$$y_{ij} = 0,8 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{здв}}}{x_{\text{опт}} - x_{\text{здв}}} \right), x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{опт}} \quad (2.6)$$

$$y_{ij} = 1, x_{ij} \geq x_{\text{опт}} \quad (2.7)$$

де x_{ij} – значення i -го індикатора в період j ;

y_{ij} – нормоване значення індикатора x_{ij} ;

n_i – константа згладжування, для кожного індикатора визначається окремо експертним шляхом.

Нормування індикатора за типом В здійснюється за такою групою формул:

$$y_{ij} = 1, x_{ij} < x_{\text{опт}} \quad (2.8)$$

$$y_{ij} = 0,8 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{\text{здв}} - x_{ij}}{x_{\text{здв}} - x_{\text{опт}}} \right), x_{\text{опт}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}} \quad (2.9)$$

$$y_{ij} = 0,6 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{\text{нездв}} - x_{ij}}{x_{\text{нездв}} - x_{\text{здв}}} \right), x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}} \quad (2.10)$$

$$y_{ij} = 0,4 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{\text{небезп}} - x_{ij}}{x_{\text{небезп}} - x_{\text{нездв}}} \right), x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}} \quad (2.11)$$

$$y_{ij} = 0,2 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{\text{крит}} - x_{ij}}{x_{\text{крит}} - x_{\text{небезп}}} \right), x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{крит}} \quad (2.12)$$

$$y_{ij} = 0,2 \frac{x_{\text{крит}}}{x_{ij}}, x_{\text{крит}} \leq x_{ij} \quad (2.13)$$

Для кожної зі сфер економічної безпеки України проводиться розрахунок інтегрального індикатора за наступною формулою:

$$I_m = \sum_{i=1}^n d_i y_i, \quad (2.14)$$

де I_m – агрегований показник m -ї сфери економічної безпеки України ($m=(1, 2, \dots, 9)$);

d_i – визначений за методом експертних оцінок ваговий коефіцієнт, який характеризує розмір внеску в інтегральний індекс i -го індикатора;

y_i – нормоване значення i -го індикатора.

Узагальнюючий інтегральний індикатор стану економічної безпеки України визначається за наступною формулою:

$$I = \sum_m d_m I_m, \quad (2.15)$$

де I – узагальнюючий інтегральний індикатор стану економічної безпеки України;

d_m – визначений за методом експертних оцінок ваговий коефіцієнт, який характеризує розмір внеску в інтегральний індекс агрегованого показника m -ї сфери економічної безпеки України.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Валютна безпека України» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [2, 5, 10];
- додаткові [4, 13, 21].

Тестові завдання:

1. Оберіть назву стану курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках:
 - а. валютна безпека;
 - б. грошово-кредитна безпека;
 - в. банківська безпека;
 - г. бюджетна безпека;
2. Яку назву має ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатній для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці?
 - а. валютна безпека держави;
 - б. валютна безпека суб'єктів господарювання;
 - в. валютна безпека комерційних банків;
 - г. валютна безпека громадян;
3. Яку назву має оптимально можливий за умов наявної нормативно-правової бази, валютної стратегії і політики держави, механізму валютного регулювання, інфраструктури валютного ринку рівень забезпеченості валютними коштами, достатній для розрахунків з бюджетною системою, своїми контрагентами, а також власного споживання (соціально-економічного розвитку) та накопичення з урахуванням досягнення валютної ефективності (оптимального рівня валютних витрат і виручки)?

- а. валютна безпека держави;
 - б. валютна безпека суб'єктів господарювання;
 - в. валютна безпека комерційних банків;
 - г. валютна безпека громадян;
4. Яку назву має оптимальне співвідношення вимог (заявок) і зобов'язань комерційного банку в іноземній валюті (між величиною зобов'язань за проданою валютою і обсягом вимог, між обсягом вимог за купленою валютою і обсягом зобов'язань)?
- а. валютна безпека держави;
 - б. валютна безпека суб'єктів господарювання;
 - в. валютна безпека комерційних банків;
 - г. валютна безпека громадян;
5. Яку назву має стан, за якого валютні надходження громадян та їх заощадження перевищують особисті витрати іноземної валюти?
- а. валютна безпека держави;
 - б. валютна безпека суб'єктів господарювання;
 - в. валютна безпека комерційних банків;
 - г. валютна безпека громадян;
6. Оберіть загрози валютній безпеці держави:
- а. масове правомірне вивезення нерезидентами і неправомірне вивезення резидентами валютних коштів за межі країни;
 - б. "відмивання брудних грошей" на території нашої держави;
 - в. зростання валютної заборгованості держави і вітчизняних суб'єктів господарювання;
 - г. всі відповіді є вірними;
7. Оберіть індикатори стану валютної безпеки держави:
- а. індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період;
 - б. питома вага заборгованості за кредитами, що є простроченою, в їх загальному обсязі, наданому резидентам вітчизняними банками, %;
 - в. відношення валових страхових премій до ВВП (рівень проникнення страхування), %;
 - г. відношення державного боргу і гарантованого країною боргу до ВВП, %;
8. Оберіть індикатори стану валютної безпеки держави:
- а. відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, %;

- б. середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, %;
 - в. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
 - г. різниця між форвардним і офіційним курсом гривні, гривень, %;
9. Який з представлених індикаторів є показником стану валютної безпеки держави?
- а. дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
 - б. валові міжнародні резерви України, місяців імпорту;
 - в. відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %;
 - г. індекс ЕМВІ + Україна;
10. Який з представлених індикаторів є показником стану валютної безпеки держави?
- а. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
 - б. різниця між рівнем процентних ставок за кредитами, отриманими резидентами, та рівнем процентних ставок за депозитами, що отримані від резидентів депозитними корпораціями, %;
 - в. частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, відсотків;
 - г. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
11. Який з представлених індикаторів є показником стану валютної безпеки держави?
- а. сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд. доларів США;
 - б. відношення кредитів та депозитів тривалістю понад 1 рік, разів;
 - в. рентабельність активів, %;
 - г. відношення ліквідних активів банків до їх короткострокових зобов'язань, %;
12. До якого типу індикаторів належить індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;

- г. реальний;
13. До якого типу індикаторів належить різниця між форвардним і офіційним курсом гривні?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. реальний;
14. До якого типу індикаторів належить показник валових міжнародних резервів країни, місяців імпорту?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. реальний;
15. До якого типу індикаторів належить питома вага кредитів в іноземній валюті в їх загальному обсязі?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. реальний;
16. До якого типу індикаторів належить сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. реальний;
17. До якого типу індикаторів належить рівень доларизації грошової маси?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. реальний;
18. Що з нижчепереліченого є шляхами підвищення валютної безпеки України?
- а. чіткий і обґрунтований вибір валютної стратегії держави;
 - б. визначення пріоритетів державної валютної політики;
 - в. створення всебічного досконалого нормативно-правового поля, що регламентує функціонування валютного ринку, та розроблення ефективних заходів щодо недопущення його порушення;
 - г. всі відповіді є вірними;

19. Що з нижчепереліченого є шляхами підвищення валютної безпеки України?
- а. визначення державного органу, відповідального за забезпечення дієвого валютного контролю в країні, чітка організація валютного регулювання та контролю;
 - б. забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні, підвищення її ролі в українській економіці;
 - в. оптимізація загальних обсягів і структури надходжень та використання іноземної валюти як у галузевому, так і в географічному розрізах;
 - г. всі відповіді є вірними;
20. Що з нижчепереліченого є шляхами підвищення валютної безпеки України?
- а. недопущення неефективного використання коштів кредитів міжнародних фінансових організацій, іноземних урядів і банків;
 - б. якнайшвидше розв'язання проблем повернення незаконно вивезених за кордон валютних коштів і валютних неплатежів;
 - в. запобігання неконтрольованому впливу валютних цінностей за кордон і "відмиванню брудних грошей";
 - г. всі відповіді є вірними;

Практичні завдання:

Завдання 2.1.

Застосовуючи результати аналізу індикаторів стану валютної безпеки в системі економічної безпеки України за період 2008–2013 рр. (табл. 2.1.), перелік індикаторів стану валютної безпеки та порядок їх розрахунку (табл. 2.2.), характеристику індикаторів стану валютної безпеки (табл. 2.3.) та методику розрахунку стану економічної безпеки України провести нормування значень кожного з індикаторів стану валютної безпеки України та розрахувати узагальнені значення стану валютної безпеки України за досліджуваний період.

Зробити висновки щодо динаміки стану валютної безпеки України.

Таблиця 2.1 Аналіз індикаторів стану валютної безпеки в системі економічної безпеки України за період 2008–2013 рр.

№ з/п	Індикатор стану валютної безпеки	Значення індикатору					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до \$ США, середній за період	104,3	147,9	99,3	103,0	100,3	100,0
2	Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	6,6	5,2	5,2	4,0	3,1	2,9
3	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	59,1	50,8	46,0	40,3	36,7	33,8
4	Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд \$ США	6,1	9,4	9,7	13,4	10,2	2,9
5	Рівень доларизації грошової маси, %	30,6	31,7	29,1	30,4	43,7	36,8

Джерело: розраховано за даними Національного банку України

Таблиця 2.2 Перелік індикаторів стану валютної безпеки

Назва індикатору	Порядок розрахунку	Джерело інформації
1. Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період	Офіційний курс грн до \$ у поточному періоді, середній за період / офіційний курс грн до \$ у відповідному періоді попереднього року, середній за період	Середній курс гривні, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua
2. Різниця між форвардним і офіційним курсом гривні, гривень	Офіційний курс грн до \$, станом на кінець періоду - форвардний курс грн до \$, станом на кінець періоду	Обмінний курс, Національний банк (Електронний ресурс). Група индексів: NDF UAH/USD
3. Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	Монетарний огляд, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua	
4. Частка кредитів в ін. валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	Кредити, надані резидентам у ін. валюті, млн. грн / кредити, надані резидентам, млн. грн x 100	Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України), Національний банк

Продовження табл. 2.2

5. Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд. доларів США	Обсяг валюти, проданої населенню, млрд. доларів США - обсяг валюти, купленої банками в населення, млрд. доларів США	Основні тенденції валютного ринку, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/
6. Рівень доларизації грошової маси, відсотків	(переказні депозити в іноземній валюті, млн. гривень + інші депозити в іноземній валюті, млн. гривень + цінні папери, крім акцій в іноземній валюті, млн. гривень) / грошова маса (М3) x 100	Огляди депозитних корпорацій, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/

Таблиця 2.3 Характеристика індикаторів стану валютної безпеки

Індикатори стану фінансової безпеки	Тип індикатору (С – стимулятор; Д – дестимулятор; З – змішаний тип)	Характеристичні значення індикатора					Значення вагового коефіцієнта	
		$x_{\text{крит}}^C$ / $x_{\text{опт}}^D$	$x_{\text{небезп}}^C$ / $x_{\text{здв}}^D$	$x_{\text{нездв}}^C$ / $x_{\text{нездв}}^D$	$x_{\text{здв}}^C$ / $x_{\text{небезп}}^D$	$x_{\text{опт}}^C$ / $x_{\text{крит}}^D$	Для індикаторів стану	Для субіндексів фінансової безпеки
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, середній за період	З	90 / 104	94 / 106	95 / 108	95 / 112	97 / 130	0,1775	0,1686
Різниця між форвардним і офіційним курсом гривні, грн	З	-1,2 / 0,3	-0,8 / 0,5	-0,5 / 0,8	-0,3 / 1,2	0 / 2,5	0,1505	
Валові міжнародні резерви країни, місяців імпорту	С	1,5	2	2,5	3	5	0,1801	
Питома вага кредитів в ін. валюті в їх загальному обсязі, %	Д	20	30	37	45	50	0,1496	

Продовження табл. 2.3

Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд доларів США	З	-8 / 0	-4 / 5	-3 / 7	-2 / 8	0 / 10	0,1657	
Рівень доларизації грошової маси, %	Д	15	20	24	27	30	0,1767	

Завдання 2.2.

Проаналізувати значення індикаторів стану валютної безпеки в системі економічної безпеки України за останні 7 років (аналогічно табл. 2.1) за допомогою переліку індикаторів стану валютної безпеки та порядку їх розрахунку (табл. 2.2). Застосовуючи результати проведеного аналізу індикаторів стану валютної безпеки в системі економічної безпеки України за останні 7 років, провести нормування значень кожного з індикаторів стану валютної безпеки України та розрахувати узагальнені значення стану валютної безпеки України за досліджуваний період. Зробити висновки щодо динаміки стану валютної безпеки України за останні 7 років.

Практичне завдання № 3

Тема: Бюджетна безпека: питання теорії і практики. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад бюджетної безпеки держави, отримання практичних навичок визначення критеріїв та індикаторів оцінки бюджетної безпеки держави, виокремлення загроз бюджетній безпеці держави, аналізу бюджетного дефіциту і його вплив на бюджетну безпеку держави.

Питання для опитування:

1. Поняття бюджетної безпеки держави.
2. Критерії та індикатори оцінки бюджетної безпеки держави.
3. Загрози бюджетній безпеці держави.
4. Бюджетний дефіцит і його вплив на бюджетну безпеку держави.
5. Стратегія і механізм забезпечення бюджетної безпеки держави.

Ключові поняття: бюджетна безпека, індикатори оцінки бюджетної безпеки, загрози бюджетній безпеці держави, доходи бюджету, витрати бюджету, бюджетний дефіцит, бюджетний профіцит, механізм забезпечення бюджетної безпеки.

Згідно наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 **бюджетна безпека** є частиною фінансової безпеки держав, так, бюджетна система - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції.

Поняття «бюджетна безпека держави» є синтезованим, що поєднує сутнісні характеристики таких категорій як «**фінансова безпека держави**» та «**державний бюджет**», «**бюджетна система держави**», «**бюджетна політика держави**», зміст яких досить широко висвітлюється в сучасній науковій літературі, що дозволяє використовувати їх теоретичні основи і методологічний апарат для розкриття важливих концептуальних основ поняття «бюджетна безпека держави» як самостійного об'єкта дослідження.

Бюджет - невід'ємний атрибут ринкових відносин і, одночасно, важливий інструмент макроекономічного регулювання. До бюджетних **методів** регулювання економічних і соціальних процесів відносять: **податки**, які впливають на розвиток виробництва товарів, попит на них та їх пропозицію; **бюджетне фінансування загальнодержавних програм**, що забезпечують розширення виробництва й удосконалення його структури, розвиток соціальної сфери і соціальний захист громадян; **фінансова підтримка** окремих галузей і підприємств для вирівнювання економічних умов їх функціонування або прискореного розвитку (через субвенції, пільгові, безпроцентні кредити та ін.); створення за рахунок бюджетних коштів спеціальних фондів, резервів для попередження диспропорцій у розвитку економіки. Ефективне і зважене використання бюджетних методів та інструментів сприятиме досягненню збалансованості макроекономічних відтворювальних пропорцій. Тому бюджетна безпека чинить визначальний вплив не лише на фінансову, але й на макроекономічну складову економічної безпеки держави.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Бюджетна безпека: питання теорії і практики» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [2, 5, 14, 33];
- додаткові [11, 22].

Тестові завдання:

1. Оберіть назву стану забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції:
 - а. валютна безпека;
 - б. грошово-кредитна безпека;
 - в. банківська безпека;
 - г. бюджетна безпека;
2. У чому проявляється бюджетна політика як складова фінансової політики держави?
 - а. у системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими регіонами і галузями економіки держави;

- б. у складі і структурі доходів і видатків держави та адміністративно- територіальних одиниць;
 - в. в інструментах і важелях механізму збалансування бюджетів усіх рівнів (бюджетному регулюванні);
 - г. всі відповіді є вірними;
3. Що з представленого відноситься до бюджетних методів регулювання економічних і соціальних процесів?
- а. податки;
 - б. бюджетне фінансування загальнодержавних програм;
 - в. фінансова підтримка окремих галузей і підприємств для вирівнювання економічних умов їх функціонування або прискореного розвитку;
 - г. всі відповіді є вірними;
4. Який з індикаторів фінансової безпеки розраховується шляхом ділення дефіциту державного бюджету на обсяг ВВП?
- а. дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
 - б. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
 - в. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
 - г. відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %;
5. Який з індикаторів фінансової безпеки розраховується шляхом ділення дефіциту сектору загальнодержавного управління, зменшеного на дефіцит зведеного бюджету, на обсяг ВВП?
- а. дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
 - б. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
 - в. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
 - г. відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %;

6. Який з індикаторів фінансової безпеки розраховується шляхом ділення доходів зведеного бюджету на обсяг ВВП?
- а. дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
 - б. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
 - в. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
 - г. відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %;
7. Який з індикаторів фінансової безпеки розраховується шляхом ділення суми обслуговування державного боргу та його погашення на обсяг доходів державного бюджету?
- а. дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
 - б. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
 - в. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
 - г. відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %;
8. До якого типу індикаторів належить дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. немає вірної відповіді;
9. До якого типу індикаторів належить відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. немає вірної відповіді;
10. До якого типу індикаторів належить рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %?
- а. стимулятор;

- б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. немає вірної відповіді;
11. До якого типу індикаторів належить відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. немає вірної відповіді;
12. Що з нижче представленого є потенційними загрозами бюджетній безпеці держави стратегічного та загальноекономічного характеру, що чинять деструктивний вплив на можливість реалізації фінансових інтересів у бюджетній сфері?
- а. падіння виробництва в основних галузях економіки;
 - б. зменшення рентабельності і зростання збитковості господарюючих суб'єктів;
 - в. низький рівень платіжно-розрахункової дисципліни;
 - г. всі відповіді є вірними;
13. Яку назву має ситуація наявності позитивного сальдо бюджету, перевищення доходів над видатками?
- а. профіцит бюджету;
 - б. дефіцит бюджету;
 - в. збалансований бюджет;
 - г. всі відповіді є вірними;
14. Яку назву має ситуація, у якій видатки й доходи є рівними?
- а. профіцит бюджету;
 - б. дефіцит бюджету;
 - в. збалансований бюджет;
 - г. всі відповіді є вірними;
15. Яку назву має ситуація, у якій зафіксоване перевищення видатків бюджету над його доходами?
- а. профіцит бюджету;
 - б. дефіцит бюджету;
 - в. збалансований бюджет;
 - г. всі відповіді є вірними;

16. Яку назву дефіцит бюджету, який викликається касовими розривами у виконанні бюджету?
- а. стійкий дефіцит;
 - б. тимчасовий дефіцит;
 - в. збалансований дефіцит;
 - г. всі відповіді є вірними;
17. Яку назву дефіцит бюджету, який є офіційно визнаним у законі про Державний бюджет на відповідний рік?
- а. стійкий дефіцит;
 - б. тимчасовий дефіцит;
 - в. відкритий дефіцит;
 - г. всі відповіді є вірними;
18. Яку назву дефіцит бюджету, який виникає в результаті завищення обсягів планових доходів та включення до складу доходів джерел покриття бюджетного дефіциту?
- а. стійкий дефіцит;
 - б. тимчасовий дефіцит;
 - в. відкритий дефіцит;
 - г. прихований дефіцит;
19. Яку назву дефіцит бюджету, який є наслідком скорочення обсягів ВВП і відповідно обмеженості фінансових ресурсів країни?
- а. вимушений дефіцит;
 - б. тимчасовий дефіцит;
 - в. відкритий дефіцит;
 - г. прихований дефіцит;
20. Яку назву дефіцит бюджету, який виникає внаслідок дискреційної фіскальної політики, яка передбачає цілеспрямовані зміни в розмірі державних витрат, податків і сальдо Державного бюджету?
- а. вимушений дефіцит;
 - б. свідомий дефіцит;
 - в. відкритий дефіцит;
 - г. прихований дефіцит.

Практичні завдання:

Завдання 3.1

Застосовуючи вхідні дані для розрахунку індикаторів бюджетної безпеки в системі фінансової безпеки України за період

2008–2015 рр. (табл. 3.1), перелік індикаторів стану бюджетної безпеки (табл. 3.2), характеристику індикаторів стану бюджетної безпеки (табл. 3.3) та методику розрахунку стану економічної безпеки України розрахувати індикатори стану бюджетної безпеки (табл. 3.4), провести нормування значень кожного з індикаторів стану бюджетної безпеки України (табл. 3.5) та розрахувати узагальнені значення стану бюджетної безпеки України за досліджуваній період. Зробити висновки щодо динаміки стану бюджетної безпеки України за останні 7 років.

Таблиця 3.1 Вхідні дані для розрахунку індикаторів бюджетної безпеки за період 2008–2015 рр.

Показники для розрахунку індикаторів стану бюджетної безпеки України	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
ВВП, млн грн	948056	913345	1082569	1302079
Дефіцит/профіцит державного бюджету, млн грн	–12500,7	–35517,2	–64265,5	–23557,6
Дефіцит сектору загальнодержавного управління, млн грн	16852	57100	61000	34399,9
Дефіцит зведеного бюджету, млн грн	14183,1	37 258,1	64684,9	23057,9
Доходи зведеного бюджету, млн грн	297844,6	272967,0	314506,3	398553,6
Обслуговування та погашення державного боргу, млрд грн	3,80	9,00	15,50	23,10
Погашення державного боргу, млрд грн	6,00	31,30	26,70	45,60
Доходи державного бюджету, млрд грн	231,70	209,7	240,60	314,60
Показники для розрахунку індикаторів стану бюджетної безпеки України	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
ВВП, млн грн	1411238	1454931	1566728	1979458
Дефіцит/профіцит державного бюджету, млн грн	–53445,2	–64706,7	–78052,8	–45167,5
Дефіцит сектору загальнодержавного управління, млн грн	58281,5	62819,1	75602,8	33168,8
Дефіцит зведеного бюджету, млн грн	50785,7	63591,3	72030,5	30898,2
Доходи зведеного бюджету, млн грн	445525,3	442788,7	456067,3	652031,0

Продовження табл. 3.1

Обслуговування та погашення державного боргу, млрд грн	24,20	33,2	49,4	86,2
Погашення державного боргу, млрд грн	68,10	79,80	120,8	416,6
Доходи державного бюджету, млрд грн	346,10	339,20	357,1	534,7

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України та Міжнародного валютного фонду

Таблиця 3.2 Перелік індикаторів стану валютної безпеки

Назва індикатору	Порядок розрахунку	Джерело інформації
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	Дефіцит державного бюджету / ВВП x 100	Показники виконання Державного бюджету України, Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
Дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП	(Дефіцит сектору загальнодержавного управління - дефіцит зведеного бюджету) / ВВП x 100	Показники виконання Державного бюджету України. Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua World economic outlook, МВФ Режим доступу: http://www.imf.org Експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	Доходи зведеного бюджету / ВВП x 100	World economic outlook, Міжнародний валютний фонд (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.imf.org Експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
Відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %	(обслуговування державного боргу + погашення державного боргу) / доходи державного бюджету x 100	Показники виконання Державного бюджету України. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua

Таблиця 2.3 Характеристика індикаторів стану бюджетної безпеки

Індикатори стану фінансової безпеки	Тип індикатору (С – стимулятор; Д – дестимулятор; З – змішаний тип)	Характеристичні значення індикатора					Значення вагового коефіцієнта	
		$x_{\text{крит}}^C$ / $x_{\text{опт}}^D$	$x_{\text{небезп}}^C$ / $x_{\text{здв}}^D$	$x_{\text{нездв}}^C$ / $x_{\text{нездв}}^D$	$x_{\text{здв}}^C$ / $x_{\text{небезп}}^D$	$x_{\text{опт}}^C$ / $x_{\text{крит}}^D$	Для індикаторів стану	Для субіндексів фінансової безпеки
2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	З	-6 / 3	-5 / 5	-4 / 6	-3 / 8	-2 / 10	0,2671	0,2023
Дефіцит/профіцит бюджетних фондів та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП	З	-3 / 0	-2 / 1	-1 / 2	-1 / 3	0 / 5	0,2482	
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	З	18 / 28	19 / 30	20 / 33	23 / 35	25 / 37	0,2203	
Відношення обсягу платежів з погашення та обслуговування державного боргу до сукупних доходів державного бюджету, %	Д	6	7	10	13	16	0,2644	

Таблиця 3.4 Індикатори бюджетної безпеки в системі фінансової безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %								
Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП								
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %								
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %								

Таблиця 3.5 Нормування індикаторів бюджетної безпеки в системі фінансової безпеки України за період 2008–2015 рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %								
Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП								
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %								
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %								
Інтегральний показник стану бюджетної безпеки України								

Практичне завдання № 4

Тема: Державний борг: рівні безпеки. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад боргової складової фінансової безпеки держави, отримання практичних навичок виокремлення ризиків та загроз боргової складової національним економічним інтересам та фінансовій безпеці держави (приклад України), виокремлення критеріїв та індикаторів оцінки боргової безпеки держави.

Питання для опитування:

1. Боргова складова фінансової безпеки держави.
2. Ризики та загрози боргової складової національним економічним інтересам та фінансовій безпеці держави (приклад України).
3. Критерії та індикатори оцінки боргової безпеки держави.
4. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави.

Ключові поняття: державний борг, боргова складова фінансової безпеки, ризики та загрози боргової складової фінансової безпеки держави, індикатори оцінки боргової безпеки держави, боргова стратегія, механізм забезпечення боргової безпеки держави.

Боргова безпека – відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі.

Державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення. Державні запозичення здійснюються з метою фінансування дефіциту державного бюджету, через залучення коштів (розміщення боргових інструментів) на внутрішньому або зовнішньому фінансових ринках. Ці кошти залучаються для використання в державному секторі економіки і їх ефективного трансформування у зростання дохідної частини бюджету.

Державний борг складається із прямого й гарантованого боргів:

прямий борг – це загальна сума безумовних боргових зобов'язань країни за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), які з'являються в результаті державних запозичень;

гарантований державою борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.

Виділяють такі **види ризиків державного боргу**: ринкові ризики (включають відсотковий, валютний і ціновий), ризик рефінансування, кредитні ризики (включають прямий кредитний, гарантійний, країнний і ризик при здійсненні активного управління), ризик ліквідності, а також управлінський, судовий і операційний ризики.

Управління державним боргом – це процес розробки та виконання стратегій управління заборгованістю органів державного управління, яка дозволяє залучити необхідну суму фінансування, виконати цільові установки уряду щодо ступеню ризиків та витрат, а також вирішити будь-які інші завдання у сфері управління державним боргом.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Державний борг: рівні безпеки» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [2, 5, 14, 33];
- додаткові [18, 22, 23].

Тестові завдання:

1. Оберіть назву загальної суми боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення:
 - а. державний борг;
 - б. державна безпека;
 - в. боргова безпека;
 - г. бюджетна безпека;
2. Оберіть назву загальної суми безумовних боргових зобов'язань країни за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), які з'являються в результаті державних запозичень:
 - а. прямий державний борг;

- б. гарантований державою борг;
 - в. боргова безпека;
 - г. бюджетна безпека;
3. Оберіть назву загальної суми боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями:
- а. прямий державний борг;
 - б. гарантований державою борг;
 - в. боргова безпека;
 - г. бюджетна безпека;
4. Яким може бути державний борг залежно від джерел, із яких здійснюються запозичення??
- а. прямим і гарантованим;
 - б. національним і іноземним;
 - в. внутрішнім і зовнішнім;
 - г. короткостроковим і довгостроковим;
5. Яку назву має відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі?
- а. бюджетна безпека;
 - б. грошово-кредитна безпека;
 - в. боргова безпека;
 - г. валютна безпека;
6. Які існують види ризиків державного боргу?
- а. ринкові ризики;
 - б. ризик рефінансування;
 - в. кредитні ризики;
 - г. всі відповіді є вірними;
7. Який вид ризиків державного боргу включає в себе відсотковий, валютний і ціновий ризики?
- а. ринкові ризики;
 - б. ризик рефінансування;
 - в. кредитні ризики;
 - г. всі відповіді є вірними;

8. Який вид ризиків державного боргу включає в себе прямий кредитний, гарантійний, країнний і ризик при здійсненні активного управління?
- а. ринкові ризики;
 - б. ризик рефінансування;
 - в. кредитні ризики;
 - г. всі відповіді є вірними;
9. Які ризики державного боргу передбачають можливість змін ринкових умов, що призводять до негативних наслідків?
- а. ринкові ризики;
 - б. ризик рефінансування;
 - в. кредитні ризики;
 - г. ризики ліквідності;
10. Які ризики державного боргу необхідно розглядати як можливість настання ситуації, коли здійснення рефінансування боргу є неможливим без збільшення середньозваженої вартості боргу?
- а. ринкові ризики;
 - б. ризик рефінансування;
 - в. кредитні ризики;
 - г. ризики ліквідності;
11. До якого типу індикаторів стану боргової безпеки належить відношення державного боргу і гарантованого країною боргу до ВВП, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. зростаючий тип;
12. До якого типу індикаторів стану боргової безпеки належить відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. зростаючий тип;
13. До якого типу індикаторів стану боргової безпеки належить середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;

- г. зростаючий тип;
- 14. До якого типу індикаторів стану боргової безпеки належить відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу, %?
 - а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. зростаючий тип;
- 15. Що з нижче представленого належить до недоліків у сфері управління державним боргом?
 - а. недосконалість нормативно-правової бази;
 - б. відсутність в уряду системної боргової політики;
 - в. відсутність єдиної цілісної державної стратегії управління боргом;
 - г. всі відповіді є вірними;
- 16. Яку назву має комплекс заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення обсягів та умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, а також забезпечення платоспроможності держави?
 - а. недосконалість нормативно-правової бази;
 - б. відсутність в уряду системної боргової політики;
 - в. відсутність єдиної цілісної державної стратегії управління боргом;
 - г. управлінням державним боргом;
- 17. Що доцільно віднести до основних стратегічних завдань у сфері управління державним боргом?
 - а. створення ефективно працюючого ринку державних цінних паперів;
 - б. оптимізація структури боргового портфеля держави;
 - в. мінімізація ризиків та вартості державного боргу;
 - г. всі відповіді є вірними;
- 18. З яких компонентів складається вартість державного боргу?
 - а. фінансових витрат, які дорівнюють вартості обслуговування боргу, та вартості потенційних економічних збитків, які можуть виникнути внаслідок фінансової кризи, якщо уряд не зможе забезпечити пролонгації боргу або оголосить дефолт;
 - б. виключно з фінансових витрат, які дорівнюють вартості обслуговування боргу;

- в. виключно з вартості потенційних економічних збитків, які можуть виникнути внаслідок фінансової кризи, якщо уряд не зможе забезпечити пролонгації боргу або оголосить дефолт;
 - г. вірної відповіді немає;
19. Які існують варіанти дій, коли у країні виникає проблеми з обслуговуванням боргу?
- а. країна може просто відмовитися сплачувати борг, зіштовхнувшись з перспективою втрати доступу на світовий ринок капіталу у майбутньому;
 - б. країна може просто дефакто призупинити сплату боргу, не оголошуючи себе офіційно банкрутом, що на практиці все одно не вирішує проблему, а лише відтягує її вирішення;
 - в. країна може спробувати виконувати свої зобов'язання за будь-яку ціну, що вимагає певних соціальних та економічних жертв (якщо уряд може таке собі дозволити);
 - г. всі відповіді є вірними;
20. Які існують варіанти дій, коли у країні виникає проблеми з обслуговуванням боргу?
- а. країна може спробувати реструктуризувати борг, тобто провести переговори щодо зміни умов його погашення (як основної суми, так і процентів – разом або окремо, в залежності від глибини проблеми);
 - б. країна може просто дефакто призупинити сплату боргу, не оголошуючи себе офіційно банкрутом, що на практиці все одно не вирішує проблему, а лише відтягує її вирішення;
 - в. країна може спробувати виконувати свої зобов'язання за будь-яку ціну, що вимагає певних соціальних та економічних жертв (якщо уряд може таке собі дозволити);
 - г. всі відповіді є вірними.

Практичні завдання:

Завдання 4.1

Застосовуючи вхідні дані для розрахунку індикаторів боргової безпеки в системі фінансової безпеки України за період 2008–2015 рр. (табл. 4.1), перелік індикаторів стану боргової безпеки (табл. 4.2), характеристику індикаторів стану боргової безпеки (табл. 4.3) та методику розрахунку стану економічної безпеки України розрахувати індикатори стану боргової безпеки (табл. 4.4), провести нормування

значень кожного з індикаторів стану боргової безпеки України (табл. 4.5) та розрахувати узагальнені значення стану боргової безпеки України за досліджуваний період. Зробити висновки щодо динаміки стану боргової безпеки України останні 7 років.

Таблиця 4.1 Вхідні дані для розрахунку індикаторів боргової безпеки в системі фінансової безпеки України за період 2008–2015 рр.

Показники для розрахунку індикаторів боргової безпеки	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
ВВП, млн грн	948056	913345	1082569	1302079
Державний борг, млн грн	130689,6	226996,3	323475,4	357273,9
Гарантований державою борг, млн грн	58720,7	90907,8	108827,9	115911,1
Валовий зовнішній борг, млн \$ США	101659	103396	117343	126236
Середній курс гривні до \$ США	5,2672	7,7912	7,7356	7,9676
Обсяг офіційних резервних активів, млн. \$ США	31543,2	26505,11	34576,4	31794,61
Показники для розрахунку індикаторів боргової безпеки	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
ВВП, млн грн	1411238	1454931	1566728	1979458
Державний борг, млн грн	399218,2	480218,6	947031	1334271
Гарантований державою борг, млн грн	116292,3	104151	153802	237908
Валовий зовнішній борг, млн \$ США	135065	142079	126308	118729
Середній курс гривні до \$ США	7,991	7,993	11,88	21,84
Обсяг офіційних резервних активів, млн. \$ США	24546,19	20415,71	7533,33	13299,99

Джерело: розрахунки за даними НБУ, Міністерства фінансів України

**Таблиця 4.2 Перелік індикаторів боргової безпеки та джерел
вхідної інформації**

Найменування індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора	Джерело вхідної інформації
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	обсяг державного та гарантованого боргу, млн. гривень / ВВП, млн. гривень x 100	Статистичні матеріали по стану державного боргу України, Мінфін (http://www.minfin.gov.ua) експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США x середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень x 100	Валовий зовнішній борг України, середній курс гривні НБУ (http://www.bank.gov.ua) експрес-випуск «ВВП України» (видання Держстату)
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	Дохідність ОВДП на первинному ринку, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua	
Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна	Група індексів: EMBI+, Інформаційне агентство Cbonds (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.cbonds.info/ua/rus/index/index_detail/group_id/1/ Emerging Markets Bond Index рассчитывается банком JP Morgan как средневзвешенный спред валютных облигаций развивающихся рынков к доходности облигаций Казначейства США для всего рынка и отдельно по облигациям каждой страны.	
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	обсяг офіційних резервних активів, млн. доларів США / обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США x 100	Огляд депозитних корпорацій, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua Валовий зовнішній борг України, Національний банк (Електронний ресурс). - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

Таблиця 4.3 Характеристика індикаторів стану боргової безпеки в залежності від її складових

Індикатори стану фінансової безпеки	Тип індикатору (С – стимулятор; Д – дестимулятор; З – змішаний тип)	Характеристичні значення індикатора					Значення вагового коефіцієнта	
		$x_{крит}^C$ / $x_{опт}^D$	$x_{небезп}^C$ / $x_{здв}^D$	$x_{нездв}^C$ / $x_{нездв}^D$	$x_{здв}^C$ / $x_{небезп}^D$	$x_{опт}^C$ / $x_{крит}^D$	Для індикаторів стану	Для субіндексів фінансової безпеки
Відношення державного боргу і гарантованого країною боргу до ВВП, %	Д	20	30	40	50	60	0,2195	0,1746
Відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, %	Д	40	45	55	60	70	0,2214	
Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, %	Д	4	5	7	9	11	0,1830	
Індекс ЕМВІ + Україна	Д	200	300	500	700	1000	0,1778	
Відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу, %	С	20	36	41	45	50	0,1983	

Таблиця 4.4 Індикатори боргової безпеки в системі фінансової безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_

Таблиця 4.5 Нормування індикаторів боргової безпеки в системі фінансової безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_

Практичне завдання № 5

Тема: Інвестиції, як джерело фінансової безпеки. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень інвестиційної безпеки у структурі економічної безпеки держави, отримання практичних навичок визначення індикаторів оцінки інвестиційної безпеки держави, дослідження інвестиційного клімату, інвестиційного рейтингу та їх впливу на інвестиційну безпеку держави.

Питання для опитування:

1. Інвестиційна безпека у структурі економічної безпеки держави.
2. Загрози інвестиційній безпеці держави та страхування інвестиційних ризиків.
3. Критерії та індикатори оцінки інвестиційної безпеки держави.
4. Інвестиційний клімат та інвестиційний рейтинг: вплив на інвестиційну безпеку держави.

Ключові поняття: інвестиційна безпека, загрози інвестиційній безпеці держави, страхування інвестиційних ризиків, критерії та індикатори оцінки інвестиційної безпеки держави, інвестиційний клімат, інвестиційний рейтинг, інвестиційний об'єкт, інвестиційний суб'єкт, індекс інвестиційної безпеки, механізм інвестиційного забезпечення фінансової безпеки.

Відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. N 1277

Інвестиційно-інноваційна безпека – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості.

Головним **критерієм** інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної безпеки у динаміці. З огляду на те, що **критерій економічної безпеки** – підтримання в адекватному стані умов життєдіяльності (економічне

зростання, добробут населення), матеріальною основою цього є певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки.

Основними **загрозами інвестиційній безпеці** держави виступають: відсутність інвестиційної стратегії; високі інвестиційні ризики; політична нестабільність; недосконала законодавчо-нормативна база; зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій; обмеженість доступних фінансових коштів; загострення платіжної та бюджетної кризи; відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції; відсутність кваліфікованої підготовки фахівців; відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Інвестиції, як джерело фінансової безпеки» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [2, 5, 7, 17];
- додаткові [1, 8, 16, 20].

Тестові завдання:

1. Як називається стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості?
 - а. інвестиційно-інноваційна безпека;
 - б. виробнича безпека;
 - в. банківська безпека;
 - г. технологічна безпека;
2. Що є головним критерієм інвестиційної безпеки?
 - а. обсяг реалізованої продукції за кордон;
 - б. обсяг наданих послуг резидентам країни;
 - в. кількість наукових працівників;
 - г. конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної безпеки у динаміці;
3. В чому полягає позитивний аспект інвестиційної безпеки?
 - а. у поєднанні захищеності й розвитку національної економіки;

- б. у поєднанні стану і процесу розвитку, що гарантовані державою;
 - в. у кількості наукових працівників;
 - г. вірної відповіді немає;
4. В чому полягає нормативний аспект інвестиційної безпеки?
- а. у поєднанні захищеності й розвитку національної економіки;
 - б. у поєднанні стану і процесу розвитку, що гарантовані державою;
 - в. у кількості наукових працівників;
 - г. вірної відповіді немає;
5. Яку назву має будь-який об'єкт (країна, регіон, галузь, підприємство тощо), на який спрямовані інвестиції?
- а. інвестиційний об'єкт;
 - б. інвестиційний суб'єкт;
 - в. інвестиційний предмет;
 - г. вірної відповіді немає;
6. Яку назву мають з одного боку, учасники – власники вільних інвестиційних ресурсів (банки, фінансові компанії та інші інвестиційні інститути, а також приватні інвестори), а з іншого – підприємства, організації та інше, що мають потребу в інвестиційних ресурсах?
- а. інвестиційний об'єкт;
 - б. інвестиційний суб'єкт;
 - в. інвестиційний предмет;
 - г. вірної відповіді немає;
7. До яких загроз стану інвестиційно-інноваційної безпеки належать: стан фондових ринків, банківської системи, технологічний рівень виробництва основних галузей економіки, ступінь зношеності основних виробничих фондів, неготовність будівельного комплексу регіону забезпечити необхідний рівень обсягів будівництва?
- а. внутрішні загрози;
 - б. зовнішні загрози;
 - в. незначні загрози;
 - г. загрози слабого впливу;
8. До яких загроз стану інвестиційно-інноваційної безпеки належать загрози, спричинені умовами на зовнішніх ринках і виявами відцентрових тенденцій?
- а. внутрішні загрози;

- б. зовнішні загрози;
 - в. незначні загрози;
 - г. загрози слабого впливу;
9. Що з нижче представленого є загрозою стану інвестиційно-інноваційної безпеки?
- а. відсутність інвестиційної стратегії;
 - б. високі інвестиційні ризики;
 - в. зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій;
 - г. всі відповіді є вірними;
10. Що з нижче представленого є загрозою стану інвестиційно-інноваційної безпеки?
- а. політична нестабільність;
 - б. обмеженість доступних фінансових коштів;
 - в. відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
 - г. всі відповіді є вірними;
11. Що з нижче представленого є загрозою стану інвестиційно-інноваційної безпеки?
- а. відсутність кваліфікованої підготовки фахівців;
 - б. відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції;
 - в. загострення платіжної та бюджетної кризи;
 - г. всі відповіді є вірними;
12. Оберіть індикатори стану інвестиційно-інноваційної безпеки:
- а. валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП;
 - б. відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %;
 - в. інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %;
 - г. всі відповіді є вірними;
13. Оберіть індикатори стану інвестиційно-інноваційної безпеки:
- а. частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року);
 - б. відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання,

- будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), відсотків ВВП;
- в. відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %;
- г. всі відповіді є вірними;
14. До якої категорії показників для оцінки інвестиційного рейтингу належать індекс корупції, індекс економічної свободи, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу?
- а. інвестиційна активність;
- б. інвестиційний клімат;
- в. стан економічного розвитку;
- г. суверенний кредитний рейтинг;
15. До якої категорії показників для оцінки інвестиційного рейтингу належать притік прямих іноземних інвестицій за останній рік (абсолютне значення, у % до ВВП, на душу населення), притік прямих іноземних інвестицій за останні три роки (абсолютне значення, у % до ВВП, на душу населення), експорт прямих інвестицій (абсолютне значення, у % до ВВП, на душу населення)?
- а. інвестиційна активність;
- б. інвестиційний клімат;
- в. стан економічного розвитку;
- г. суверенний кредитний рейтинг;
16. До якої категорії показників для оцінки інвестиційного рейтингу належать темпи зростання ВВП, темпи інфляції, стан платіжного балансу?
- а. інвестиційна активність;
- б. інвестиційний клімат;
- в. стан економічного розвитку;
- г. суверенний кредитний рейтинг;
17. До якої категорії показників для оцінки інвестиційного рейтингу належать кредитний рейтинг Moody's, кредитний рейтинг Standard & Poor's, кредитний рейтинг Fitch?
- а. інвестиційна активність;
- б. інвестиційний клімат;
- в. стан економічного розвитку;
- г. суверенний кредитний рейтинг;

18. До якої категорії показників для оцінки інвестиційного рейтингу належать дослідження інвестиційних перспектив UNCTAD, індекс довіри прямих іноземних інвестицій A.T. Kearney?
- а. очікування інвесторів;
 - б. інвестиційний клімат;
 - в. стан економічного розвитку;
 - г. суверенний кредитний рейтинг;
19. Як називається сукупність політичних, соціально-економічних, соціальних, культурних, організаційно-правових і географічних факторів, що притаманні тій чи іншій країні, які приваблюють або відштовхують інвесторів вкладати свої засоби в ту чи іншу господарську систему (економіку країни, регіону, підприємство)?
- а. очікування інвесторів;
 - б. інвестиційний клімат;
 - в. стан економічного розвитку;
 - г. суверенний кредитний рейтинг;
20. Що є складовими результуючого підприємницького ризику, який використовується для оцінювання інвестиційного клімату України?
- а. соціально-політичний;
 - б. внутрішньо економічний;
 - в. зовнішньо-економічний;
 - г. всі відповіді є вірними;
21. Яка з представлених нижче країн входить до десятки основних країн-інвесторів України?
- а. Республіка Албанія;
 - б. Алжирська Народна Демократична Республіка;
 - в. Федеративна Республіка Бразилія;
 - г. Республіка Кіпр;
22. Яка з представлених нижче країн входить до десятки основних країн-інвесторів України?
- а. Республіка Сербія;
 - б. Алжирська Народна Демократична Республіка;
 - в. Руандійська Республіка;
 - г. Російська Федерація;
23. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить валове нагромадження основного капіталу, % ВВП?

- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
24. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
25. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
26. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
27. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, % загального обсягу продукції (станом на початок року)?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
28. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить розмір економіки України, % до світового ВВП?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;

29. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними;
30. До якого типу індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки належить відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, % ВВП?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний тип;
 - г. всі відповіді є вірними.

Практичні завдання:

Завдання 5.1.

Узагальнити вхідні дані для розрахунку індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України за останні 7 років (табл. 5.1.) та застосовуючи методику розрахунку стану економічної безпеки України визначити індикатори стану інвестиційно-інноваційної безпеки України (табл. 5.2.), провести нормування значень кожного з індикаторів (табл. 5.3.) та розрахувати узагальнені значення стану інвестиційно-інноваційної безпеки України за досліджуваний період. Зробити висновки щодо динаміки стану інвестиційно-інноваційної безпеки України за останні 7 років.

Таблиця 5.1 Вхідні дані для розрахунку індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Показники для розрахунку індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Продовження табл. 5.1

Показники для розрахунку індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Таблиця 5.2 Індикатори стану інвестиційно-інноваційної безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Таблиця 5.3 Нормування індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Практичне завдання № 6

Тема: Фінансова безпека банківської системи. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень загрози фінансовій безпеці комерційних банків, отримання практичних навичок розрахунку індикаторів оцінки фінансової безпеки банківської системи та банківської діяльності, аналізу сучасного стану банківської системи України у контексті її фінансової безпеки та механізму забезпечення банківської безпеки в Україні.

Питання для опитування:

1. Загрози фінансовій безпеці комерційних банків.
2. Індикатори оцінки фінансової безпеки банківської системи та банківської діяльності.
3. Сучасний стан банківської системи України у контексті її фінансової безпеки.
4. Механізм забезпечення банківської безпеки в Україні.

Ключові поняття: банківська безпека, загрози банківській безпеці держави, критерії та індикатори оцінки банківської безпеки держави, механізм інвестиційного забезпечення банківської безпеки.

Відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. N 1277

Банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування.

Кредитний ризик – відображає перспективи зміни рівня негативно класифікованих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити.

Ризик достатності капіталу – оцінку можливості виконання банками вимог регулятора щодо достатності капіталу.

Ризик ліквідності – здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами.

Валютний ризик – ризик впливу тенденцій валютного ринку на фінансовий результат.

Ризик прибутковості – спроможність банків генерувати чистий прибуток.

Юридичний ризик – можливість банків ефективно використовувати юридичні інструменти для захисту власних інтересів.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Фінансова безпека банківської системи» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [2, 5, 6, 25];
- додаткові [12, 26, 28].

Тестові завдання:

1. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести питому вагу заборгованості за кредитами, що є простроченою, в їх загальному обсязі, наданому резидентам вітчизняними банками, %?
 - а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
2. Яку назву має ризик банківської діяльності, що відображає перспективи зміни рівня негативно класифікованих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити?
 - а. кредитний ризик;
 - б. ризик достатності капіталу;
 - в. ризик ліквідності;
 - г. валютний ризик;
3. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести відношення кредитів, отриманих резидентами, до депозитів, отриманих від резидентів депозитними корпораціями в іноземній валюті, %?
 - а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
4. Яку назву має ризик банківської діяльності, що відображає здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами?
 - а. кредитний ризик;

- б. ризик достатності капіталу;
 - в. ризик ліквідності;
 - г. валютний ризик;
5. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести питому вагу іноземного капіталу у структурі статутного капіталу банків, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
6. Яку назву має ризик банківської діяльності, що відображає ризик впливу тенденцій валютного ринку на фінансовий результат?
- а. кредитний ризик;
 - б. ризик достатності капіталу;
 - в. ризик ліквідності;
 - г. валютний ризик;
7. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести відношення кредитів та депозитів тривалістю понад 1 рік, разів?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
8. Яку назву має ризик банківської діяльності, що відображає спроможність банків генерувати чистий прибуток?
- а. ризик прибутковості;
 - б. ризик достатності капіталу;
 - в. ризик ліквідності;
 - г. валютний ризик;
9. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести рентабельність активів, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
10. Яку назву має ризик банківської діяльності, що відображає можливість банків ефективно використовувати юридичні інструменти для захисту власних інтересів?
- а. ризик прибутковості;

- б. юридичний ризик;
 - в. ризик ліквідності;
 - г. валютний ризик;
11. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести відношення ліквідних активів банків до їх короткострокових зобов'язань, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
12. Який розмір питомої ваги заборгованості за кредитами, що є простроченою, в їх загальному обсязі, наданому резидентам вітчизняними банками, вважається критичним?
- а. 7 %;
 - б. 10 %;
 - в. 25 %;
 - г. 50 %;
13. До якого типу індикаторів банківської безпеки доцільно віднести питому вагу активів 5 найбільших банків України в структурі сукупних активів її банківської системи, %?
- а. стимулятор;
 - б. дестимулятор;
 - в. змішаний;
 - г. всі відповіді є вірними;
14. Який розмір відношення кредитів та депозитів тривалістю понад 1 рік, вважається критичним?
- а. 3 %;
 - б. 10 %;
 - в. 25 %;
 - г. 50 %;
15. Який розмір питомої ваги активів 5 найбільших банків України в структурі сукупних активів її банківської системи, вважається критичним?
- а. 3 %;
 - б. 10 %;
 - в. 25 %;
 - г. 60 %.

Практичні завдання:

Завдання 6.1.

Узагальнити вхідні дані для розрахунку індикаторів банківської безпеки України за останні 7 років (табл. 6.1) та застосовуючи методику розрахунку стану економічної безпеки України визначити індикатори стану банківської безпеки України (табл. 6.2), провести нормування значень кожного з індикаторів (табл. 6.3) та розрахувати узагальнені значення стану банківської безпеки України за досліджуваний період. Зробити висновки щодо динаміки стану банківської безпеки України за останні 7 років.

Таблиця 6.1 Вхідні дані для розрахунку індикаторів банківської безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Показники для розрахунку індикаторів банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Показники для розрахунку індикаторів банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Таблиця 6.2 Індикатори стану банківської безпеки України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

**Таблиця 6.3 Нормування індикаторів банківської безпеки України
за період 201__ – 201__ рр.**

Індикатори банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори банківської безпеки України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Практичне завдання № 7

Тема: Фінансова безпека фондового ринку. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень поняття фінансової безпеки фондового ринку, отримання практичних навичок визначення індикаторів оцінки фінансової безпеки фондового ринку, аналізу загроз фінансової безпеки фондового ринку, стратегії і механізму забезпечення фінансової безпеки фондового ринку.

Питання для опитування:

1. Поняття фінансової безпеки фондового ринку.
2. Критерії та індикатори оцінки фінансової безпеки фондового ринку.
3. Загрози фінансової безпеки фондового ринку.
4. Стратегія і механізм забезпечення фінансової безпеки фондового ринку.

Ключові поняття: фондовий ринок, фондова біржа, фінансова безпека фондового ринку, загрози фінансової безпеки фондового ринку, механізм забезпечення фінансової безпеки фондового ринку.

Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому.

Безпека небанківського фінансового сектору – це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – частина ринку капіталів, де здійснюються емісія, купівля і продаж цінних паперів.

Ринок активний – ринок з певного виду цінних паперів чи товарів, які є об'єктами частих і великих угод.

Фондовий ринок є абстрактне поняття, що служить для позначення сукупності дій і механізмів, що роблять можливими

торгівлю цінними паперами. Фондова біржа – організація, яка надає можливість для здійснення торгових операцій і зведення разом покупців і продавців цінних паперів.

На фондовому ринку України діють акції, державні і муніципальні облігації внутрішньої позики, облігації підприємницьких структур, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, державні і компенсаційні сертифікати, житлові чеки, інвестиційні сертифікати, облігації зовнішньої позики.

Для успішного виконання практичних завдань за темою «Фінансова безпека фондового ринку» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [2, 5, 32];
- додаткові [29, 30, 31].

Практичні завдання:

Завдання 7.1.

Узагальнити вхідні дані для розрахунку індикаторів стану безпеки небанківського фінансового ринку України за останні 7 років (табл. 7.1) та застосовуючи методику розрахунку стану економічної безпеки України визначити індикатори стану безпеки небанківського фінансового ринку України (табл. 7.2), провести нормування значень кожного з індикаторів (табл. 7.3) та розрахувати узагальнені значення стану безпеки небанківського фінансового ринку України за досліджуваний період. Зробити висновки щодо динаміки стану безпеки небанківського фінансового ринку України за останні 7 років.

Таблиця 7.1 Вхідні дані для розрахунку індикаторів стану безпеки небанківського фінансового ринку України за період 201__ – 201__ рр.

Показники для розрахунку індикаторів безпеки небанківського фінансового ринку	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Продовження табл. 7.1

Показники для розрахунку індикаторів безпеки небанківського фінансового ринку	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Таблиця 7.2 Індикатори стану безпеки небанківського фінансового ринку України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори безпеки небанківського фінансового ринку України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори стану безпеки небанківського фінансового ринку України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

Таблиця 7.3 Нормування індикаторів безпеки небанківського фінансового ринку України за період 201__ – 201__ рр.

Індикатори стану безпеки небанківського фінансового ринку України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.
Індикатори стану безпеки небанківського фінансового ринку України	201__ р.	201__ р.	201__ р.	201__ р.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ

1. Міжнародний стандарт ISO 31000:2009 Ризик менеджмент – принципи и руководство [Електронний ресурс] / International Organization for Standardization. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/I1nVl>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/tGyLuw>
3. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964–IV / Верховна рада України. – Офіц. Вид. – К. : Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39.
4. Про Стратегію національної безпеки України : Указ від 12.02.2007 р. № 105/2007 / Президент України. – Офіц. Вид. – К. : Офіційний вісник України. – 2007. – № 11. – С. 7.
5. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : концепція від 15.08.2012 р. № 569-р / Кабінет Міністрів України. – Офіц. Вид. – К. : Офіційний вісник України. – 2012. – № 62.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

6. Алямкін Р. В. Теоретичні підходи до визначення категорії «економічна безпека банківського сектора» / Р. В. Алямкін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 116–121.
7. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). – К. : КНТЕУ, 2004. – 760 с.
8. Білик Р. І. Економічна безпека регіону у системі сучасної регіональної політики України / Р. І. Білик // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 2. – С. 31–37.
9. Буркальцева Д. Д. Економічна безпека підприємництва в Україні: функції у системі економічної безпеки держави та інституціональні перешкоди забезпечення / Д. Д. Буркальцева // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 1. – С. 35–40.
10. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та

- пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. – К. : Знання України, 2011. – 299 с
11. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємництві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
12. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки / Р. С. Вовченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1(14). – С. 75–83.
13. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства : автореф. дис... д-ра екон. наук : 08.00.09 ; 21.04.02 // Л. В. Гнилицька ; Київський нац. екон. у-т ім. В. Гетьмана. – К., 2013. – 36 с.
14. Губарева І. О. Діагностика загроз економічній безпеці національній економіці України [Електронний ресурс] / І. О. Губарева // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – Вип. №1 (11). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
15. Давидюк Т. В. Фінансово-економічна безпека або фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід / Т. В. Давидюк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз». – 2013. – Вип. 1. – С. 39–52.
16. Дудка Ю. П. Економічна безпека України у вимірах глобалізаційних процесів : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.03 / Ю. П. Дудка ; ДУ «Ін-т економіки природокористування та сталого розв. НАН України». – К., 2011. – 20 с.
17. Дудник О. В. Управління фінансовими ризиками на сільськогосподарських підприємствах / О. В. Дудник // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 150. – С. 126–131.
18. Камінська Т. Г. Облікове забезпечення управління фінансовими ризиками / Т. Г. Камінська, О. М. Колеснікова // Облік і фінанси. – 2014. – № 1. – С. 20–25.
19. Коблик І. І. Боргова безпека України: сучасний стан та її економічна оцінка / І. І. Коблик // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 36. – С. 339–344.
20. Москаль І. І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері / І. І. Москаль // Наукові записки. – Серія «Економіка». – 2013. – № 23. – С. 78–82.
21. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К.

: КВІЦ, 1999. – 462 с.

22. Осаул А. О. Національна економічна безпека в умовах глобалізації / А. О. Осаул, К. О. Меркулов // Вісник Запорізького національного університету. – Серія «Економічні науки». – 2013. – № 2. – С. 157–166.

23. Полторак А. С. Ефективне управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки України / А. С. Полторак, Ю. О. Тимошенко // Агросвіт. – 2015. – № 1. – С. 34–39.

24. Прокопенко Н. С. Податкове планування в Україні : монографія / Н. С. Прокопенко, Ю. І. Швабу. – Львів : «Ліга-прес». – 2013. – 186 с.

25. Прокопенко Н. С. Складові безпеки банківської діяльності / Н. С. Прокопенко, М. І. Виклюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.1. – С.302–307.

26. Рета М. В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / М. В. Рета, А. О. Іванова // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 21 (994). – С. 29–37.

27. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т. В. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 336–340.

28. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки : підр. / Г. П. Ситник. – К. : НАДУ, 2012. – 730 с.

29. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.

30. Сухоруков А. І. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3 (28). – С. 5–15.

31. Тарасова К. І. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків / К. І. Тарасова // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2013. – № 23. – С. 367–372

32. Тимошенко Ю. О. Аналіз тенденцій змін значень індикаторів стану фінансової безпеки в системі економічної безпеки України / Ю. О. Тимошенко // Інноваційна економіка. – 2014. – № 4(53). – С. 341–345.

33. Харазішвілі Ю. М. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь // Економіка України. – 2014. – № 5 (630). – С. 28–45.

34. Харазішвілі Ю. М. Визначення стратегічних орієнтирів рівня економічної безпеки України : аналітична записка [Електронний ресурс] / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь, Д. О. Махортих ; Відділ макроекономічного прогнозування та досліджень тіньової економіки. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1501/>

35. Харазішвілі Ю. М. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України : аналітична записка [Електронний ресурс] / Ю. М. Харазішвілі, А. І. Сухоруков, Т. П. Крупельницька ; НІСД. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1358/>

Навчальне видання

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

Методичні рекомендації

Укладач: **Полторак** Анастасія Сергіївна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 2,3.

Тираж 30 прим. Зам. №_____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету.
54020 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 490 від 20.02.2013 р.